

TARİHLER

SÖZLÜĞÜ

TARİHLER SÖZLÜĞÜ

A

1- **Aforoz:** Hristiyanlık dininde kilise tarafından kişiye verilen bir dışlanma cezası olarak ifade edilmektedir.

2- **Ağnam:** Osmanlı Devleti'nde küçükbaş hayvanlardan alınan vergiyi ihtiva etmektedir.

3- **Ahilik:** Ahilik, Ahi Evran tarafından Hacı Bektaş-ı Veli'nin tavsiyesiyle kurulan esnaf dayanışma teşkilatıdır.

4- **Akın:** Ele geçirme hazırlığı olarak, genellikle tedirgin etme, yıldırma, yağmalama biçiminde uygulanan, düşman topraklarına toplu halde ve ansızın, beklenmedik bir zamanda yapılan baskın.

5- **Anlaşma:** İki taraf arasında belli bir konuda yapılan sözlü ya da yazılı anlaşım, uyuşma.

6- **Aristokrasi:** Eskiden, siyasal ve ekonomik gücün ve devlet yönetiminin soylular elinde bulunduğu düzen, yönetim biçimi.

7- **Arkeoloji:** Eski kültür ve medeniyetleri, günümüze ulaşabilmiş maddi kalıntılarını

inceleyerek yeniden kurmaya çalışan bilim dalı.

8- **Asır:** Yüzyıl. Arka arkaya gelen yüz yılı anlatmak için kullanılır.

9- **Atabey:** Eski Türk devletlerinin kimilerinde, özellikle de Selçuklularda, şehzadelerin eğitimiyle ya da bir eyaletin bağımsız olarak yönetimiyle görevlendirilmiş vezirlere verilen san.

10- **Ataşe:** Bağlı oldukları devletin elçiliğine danışman olarak atanmış olan ve uzman olduğu alanda, ülkesinde görevlendirildiği devletin durumunu izleyerek hükümetine bildirmekle görevli elçilik uzmanı.

11- **Ateşkes:** Savaşan, çarpışan iki düşmanın, yaralılarını, ölülerini kaldırmak ya da barış sağlayıcı görüşmelerde vb. bulunmak üzere anlaşarak, çarpışmaları durdurması.

12- **Ayan:** Ayan (vali) başında bulunduğu vilayetin idare amiri, askeri güçlerin komutanı, asayiş ve düzenin koruyucusu idi.

B

13- **Balbal:** Eski Türklerde kişinin anılması için mezarının veya bazı kurganların etrafına dikilen taşa verilen isimdir ve kişinin yaşarken öldürdüğü kişileri sembolize eder.

14- **Balık**: Eski Türk dilince, sığınak, kale, şehir demektir.

15- **Barok**: 17. yüzyılda İtalya'da başlayan bir mimari, sanat ve giyim tarzıdır. Barok tarzı, aşırı süslemeler, kıvrımlı hatlar, yuvarlak şekillerden oluşmaktadır.

16- **Bedesten**: Eski dönemlerde içerisinde değerli mücevher, kumaş, halı ve silah gibi malların satıldığı kapalı çarşı biçiminde pazarlara denilmektedir.

17- **Bimarhane**: Osmanlı Devletinde akıl hastalarının tedavi edildiği yerdir.

18- **Boy**: Aralarında kan bağı bulunan ve ataları ortak olan insanlar topluluğunu ifade eder.

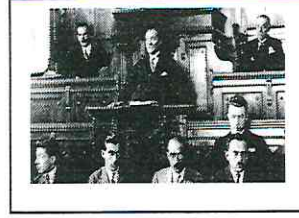
19- **Budun**: Boyların birleşip meydana getirdiği topluluklardır.

C

20- **Cenk**: Savaş.

21- **Cihat**: İslâm dinini yayma amacıyla yapılan mücadeledir.

22- **Cumhuriyet:** Siyasi gücün halk ve temsilcileri tarafından paylaşıldığı bir devlet yönetim şeklidir.

23- **Çar:** Eskiden Rus imparatorlarına ve Bulgar krallarına verilen san, unvan.

24- **Çelebi:** Osmanlı'nın ilk zamanlarında şehzadeler için kullanılan bir ünvan.

D

25- **Darüşşifa:** İslâm dünyasında hastaneler için kullanılan terimdir.

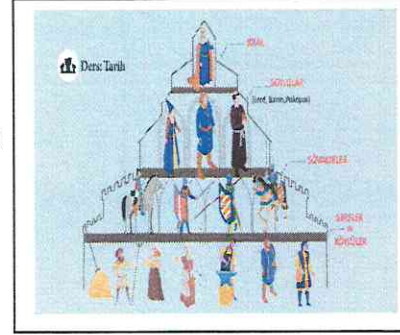

26- **Defterdar:** Osmanlı Devleti'nde maliye nazırına verilen addır.

27- **Demokrasi:** Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimidir.

28- **Derebeylik (Feodalite):**

Başta Ortaçağ Avrupası olmak üzere tarihin birçok evresinde rastlanan toplumsal, siyasal ve ekonomik bir örgütleniş biçimidir.

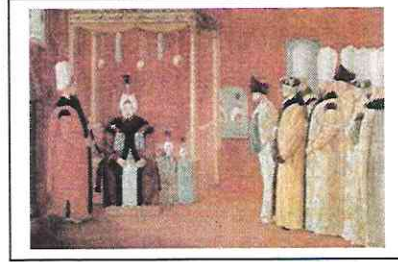
29- **Derviş:** Herhangi bir tarikat şeyhine bağlanıp o tarikatın kurallarına göre nefsinin terbiye eden kimse.

30- **Destan:** Bir milletin tarihinde gerçekleşmiş, unutulması mümkün olmayan bir olay üzerine söylenmeye başlayıp gelişmesini asırlarca devam ettiren millî eserlerdir.

31- **Devlet:** Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal örgütlü bir ulusun ya da uluslar topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık.

32- **Devşirme:** Osmanlı Devleti'nin fethettiği topraklardan - özellikle Balkanlar- Hristiyan genç ve yetenekli çocukların toplanması, sıkı bir eğitimden geçirilerek üstün bir asker veya bürokrat oluşturulması sistemidir.

33- **Divan:** Karahanlılar, Gazneliler, Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu Selçukluları gibi Müslüman Türk Devletlerinde, devlet meselelerinin görüşülüp karar bağlandığı yerdir.

34- **Düyun-u Umumiye:** 1881-1923 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin dış borçlarını denetleyen kurumun adıdır.

E

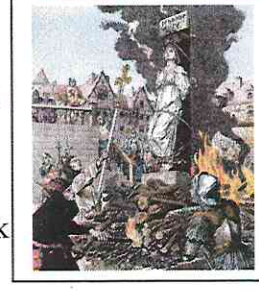
35- **Emperyalizm:** Emperyalizm (yayılmacılık) bir devletin başka devletler üzerinde kendi çıkarları doğrultusunda hegemonya kurup, kaynaklarını kullanmasıdır.

36- **Enderun:** Osmanlı Sarayı içinde yer alan, devlet adamı yetiştirmek üzere çeşitli kısımlardan oluşan eğitim kurumudur.

37- **Engizisyon:** Orta çağda Katoliklerde katı din inançlarına karşı gelenleri cezalandırmak için kurulan kilise mahkemeleridir.

38- **Etnik:** Aynı ülkede yaşayan ya da aynı ortak olan bir topluluğa ait özelliklerdir.

39- **Etnografya:** Kavimleri karşılaştırarak inceleyen, kültür oluşumlarını araştıran, kültür bilimidir.

40- **Eyalet:** Osmanlı Devleti'nin taşra örgütlenmesinde, beylerbeyi tarafından yönetilen ve en büyük olan yönetimsel birimdir.

F

41- **Ferman:** Bir kararın yerine getirilmesi veya bir uygulamanın kurallarının konması için padişah tuğrası çekilmiş ve özel şekilde yazılmış padişah emri, buyrultudur.

42- **Fetih:** Kelime anlamı “açma, yol gösterme, galibiyet ve zafere ulaştırma”dır. Terim anlamı ise “Müslümanların ülke veya şehirleri gayelerle İslâmiyet'e açmaları, İslâm devlet idaresine, İslâm hâkimiyetine almaları”dır.

43- **Fibula:** Frigler zamanında ilk örnekleri verilen, giysileri birbirine

tutturmak veya sabitlemek için kullanılan nesnedir.

G

44- **Ganimet:** Savaşta düşmandan ele geçirilen her türlü mal.

45- **Genelge:** Yasa ve yönetmeliklerin uygulanmasında yol göstermek, herhangi bir konuda aydınlatmak, dikkat çekmek üzere ilgililere gönderilen yazı, tamim.

46- **Gürz:** Düşmanı yaralamak ve zırhını parçalamak amacıyla yakın çatışmada kullanılan, üzerinde boğumlar olan ve bir ucu öbüründen çok daha kalın bir silahtır.

H

47- **Haçlı:** Haçlı Seferlerine katılan, sefere çıkarırken göğüslerine ve kalkanlarına, seferden dönerlerken de sırtlarına kırmızı birer haç işareti koyan Hristiyan Avrupalılara verilen isimdir.

48- **Hakan:** Türk, Moğol ve Tatar hanları için hükümdarlar hükümdarı anlamında kullanılan bir unvan.

49- **Halife:** Hazreti Muhammet'ten sonra, onun vekili olarak Müslümanların imamlığını ve şeriatın koruyuculuğunu yapmakla görevli kimse.

50- **Han:** Genellikle uzun yollarda yol üzerinde, kentlerde, kasabalarda yolcuların hayvanlarıyla birlikte konaklamalarına yarayan yapı.

51- **Hanedan:** :Hükümdar ya da devlet büyüğü gibi bir kişiye dayanan soy, böyle bir soydan olan büyük aile.

52- **Harp:**Savaş

53- **Hatun:** Hunlar'dan itibaren İslâm öncesi Türk devletlerinde hükümdar zevcesinin resmî unvanıdır.

54- **Hümanizm:** İnsandaki temel özelliklerin geliştirilmesini amaç edinen zihni ve felsefi bir akım olarak son yüzyılda ortaya atılmış bir fikirdir.

I

55- **İslahat:** Çağa ayak uydurma konusunda sıkıntılar yaşayan kurumların bazı prensipler dahilinde zamanın gereklerine göre yeniden düzenlenmesidir.

i

56- **İdadi:** Eskiden lise derecesindeki okullara verilen ad.

57- **İhtilal:** Bir devletin siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısını kökünden

değiştirmek ereğiyle girişilen silahlı halk hareketi.

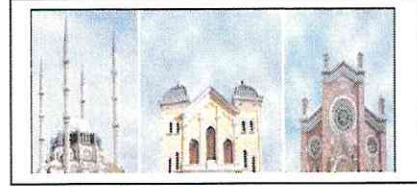
58- **İmarethane:** İhtiyaç sahiplerine karşılıksız yemek sunmak amacıyla kurulmuş bir sosyal yardımlaşma müessesesidir.

59- **İnkılap:** Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiklik ve iyileştirmelerdir.

60- **İskan Politikası:** Kelime anlamıyla yerleştirme anlamına gelen, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de alınan toprakları Türkleştirmek ve İslamlaştırmak amacıyla uyguladığı stratejidir.

61- **İstimalet Politikası:** Osmanlı Devleti'nin fethettiği yerdeki halka karşı uyguladığı hoşgörü politikasıdır.

62- **İsyân:** Bir otoriteye karşı gelmek, düzene boyun eğmemek.

K

63- **Kapitülasyon:** Bir anlaşmaya bağlı olarak bir devletin, başka devletlere tanıdığı iktisadi, siyasi ve sosyal ayrıcalıklardır.

64- **Kaptan-ı Derya:** Osmanlı

9

donanmasının başında bulunan komutandır.

65- **Katolik:** Roma Katolik Kilisesi mensubu olup, Hristiyan dünyasının en yaygın mezhebini meydana getiren kişilere verilen addır.

66- **Kavimler Göçü:** Kavimler Göçü, Avrupa'ya yapılan insan göçüne verilen addır. Kavimler göçü tarihi milattan sonra 350 ve 800 yılları arasına uzanmaktadır. Asya Hun Devleti tarafından başlatılan Kavimler Göçüne diğer devletler de katılım göstermiştir.

67- **Kazasker:** Osmanlı döneminde, kadıların başında bulunan, askerlerle ilgili şeriat sorunlarını çözüme bağlamakla yükümlü, belli bir aşamaya değin olan kadıları ve müderrisleri atamaya yetkili, ilmiye sınıfının yüksek aşamasında bulunan ve padişah divanının üyesi olan devlet görevlisi.

68- **Kervansaray:** Kervanların konaklaması amacıyla ticaret yolları üzerinde kurulan yapılardır.

69- **Kitabe:** (Yazıt) Genelde anıtsal bir eserin üzerine tanıtım ve bilgilendirme amaçlı yazılan yazıdır.

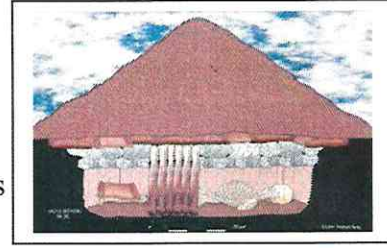

70- **Konargöçer:** Sürekli hareket halini ve belirsiz zaman diliminin varlığını ifade eden göçebelik ile yılın belli zamanlarında kendilerine ait yaylak ve kışlaklarda yaşayan, Nisan-Mayıs başında yaylalara, Ekim - Kasım başında kışlaklara göç eden topluluklara ait yarı göçer yaşamı birlikte ifade eder.

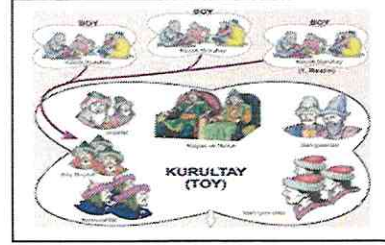
71- **Kongre:** Bilgilenmek, bilgilendirmek, müzakere etmek ve tartışmak gibi amaçlarla yapılan toplantılardır.

72- **Koşuk:** Eğlencelerde söylenen çoklukla aşk, doğa ve yiğitlik konularını işleyen ve "kopuz" adı verilen sazla birlikte söylenen şiirlere verilen addır.

73- **Kurgan:** Özellikle Orta Asya ve Doğu Avrupa'daki yığma tepe ve höyük şeklinde bulunan genellikle tahtadan yapılmış mezarlar için kullanılan bir Tümülüs (gömü yeri) türü.

74- **Kurultay:** Eski Türk devletlerinde, temel sorunları görüşüp karara bağlamak üzere yapılan, ileri gelenlerin katıldığı toplantı.

75- **Kut:** İlk Türk devletlerinde hükümdarların, kendilerine bu görevin Tanrı tarafından verilmiş olduğu inancıdır.

76- **Külliye:** Bir caminin çevresinde camiyle birlikte yapılmış medrese, imaret, sebil, kitaplık, hastane gibi yapıların tümü.

77- **Kümbet:** Müslümanların ölülerini gömdükleri, silindirik tabanlı ve üst kısımları konik yapılı olan anıtmezarlardır.

L

78- **Lonca:** Esnaf arasında dayanışma sağlamak amacıyla kurulan ve devlet denetimi altında olan organizasyonların bulunduğu yere verilen isimdir.

M

79- **Manda ve Himaye:** Kendi kendini yönetmesi mümkün olmayan devletlerin, bir başka devlet tarafından idare edilmesini öngören bir sistemdir.

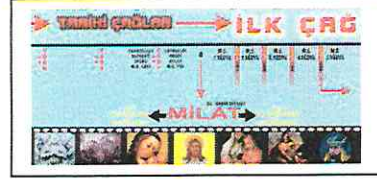
80- **Medrese:** Müslüman ülkelerde orta ve yükseköğretimin yapıldığı eğitim kurumlarının genel adıdır.

81- **Melik:** Selçuklularda hükümdarın oğluna verilen addır.

82- **Meşrutiyet:** Meşrutiyet, bir hükümdarın başkanlığı altında parlamento yönetimine dayanan yönetim biçimidir.

83- **Milat:** Tarih hesaplamalarında Hz. İsa'nın doğduğu kabul edilen gündür.

84- **Millet:** Aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğudur.

85- **Monarşi:** Siyasal gücün bir tek kişinin elinde bulunduğu ve yönetimin genellikle kalıt yoluyla aile bireylerine geçtiği devlet biçimi.

86- **Mütareke:** Savaşın sona ermesi ve ateşkes anlamına gelir.

87- **Müttefik:** Biriyle söz ve güç birliği yapmış, antlaşma ile bağlı değildir.

N

88- **Nazır:** Osmanlı ve Selçuklu devleti gibi pek çok Türk devletlerinde devlet işlerinden herhangi birini yürütmekle görevlendirilen kişilere denilmektedir.

89- **Nişancı:** Osmanlı döneminde, padişah divanı üyesi olan, antlaşma, berat, ferman gibi belgelere tuğra çeken görevli.

90- **Nizam-ı Cedid:** Osmanlı Devleti'nde III.Selim'in yaptığı yenilikler ve kurulan ordunun adıdır.

O

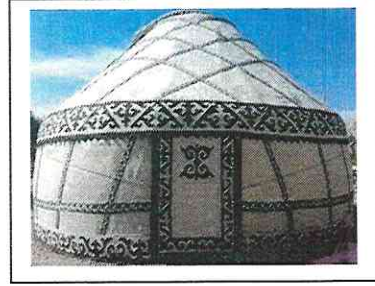
91- **Oba:** Bir göçebe topluluğunun konak yeri anlamına gelir.

92- **Oligarşi:** Siyasal gücün birkaç kişiden oluşan küçük bir grubun elinde bulunduğu yönetim biçimi.

93- **Ortodoks:** Katı kurallara bağlı, kilise kurallarına itaat eden ve doğmaları olan Hristiyan mezheplerinden biridir.

94- **Otağ:** Padişahlar, kağanlar, vezirler ve devletin ileri gelenleri için özel olarak yapılmış, etekleri süslü geniş çadırlara verilen addır.

Ö

95- **Örf:** Yasalarla belirlenmemiş olmakla birlikte yasa değerinde olan, halkın kendiliğinden uyduğu, kural, ilke durumundaki gelenek.

96- **Öşür:** Eskiden toprak ürünlerinden alınan onda bir oranındaki vergi.

P

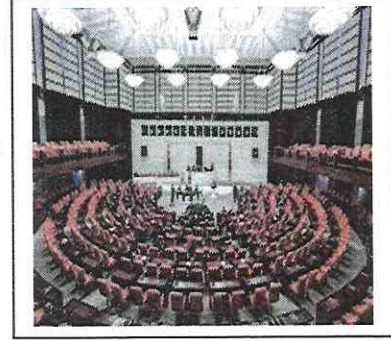
97- **Padişah:** İslâm devletlerinde çok geniş ülkelere sahip hükümdarlara verilen unvan.

98- Papa: Roma Katolik Kilisesi'nin, kardinaller meclisince seçilen, Vatikan'da oturan ve Hazreti İsa'nın vekili sayılan başkanı.

99- Parlamento: Belirli sürelerde ve belirli bir süre için, yurttaşların oylarıyla seçilen milletvekillerinin oluşturduğu, ülkenin yasalarını yapan, devlet bütçesini çıkaran, hükümetini denetleyen ve anayasaya göre daha başka görevleri ve yetkileri bulunan meclis.

R

100-Reform: Avrupa'da 16. yüzyılda Hıristiyanlık dininde meydana gelen yeni yorum ve düzenlemelere verilen addır.

101- Restorasyon: Restorasyon, kültürel hazinelerin korunması, geleceğe aktarılmasını ve tarihi yapıların harap olan bölümlerinin

daha fazla tahrip olmasını önlemek için aslına uygun biçimde yenilemek amacıyla yapılan çalışmalardır.

102- Ribat: Sınır boylarında ve stratejik mevkilerde askerî amaçlı kullanılan yapılara verilen ad.

103- Rönesans: Avrupa'da ortaçağdan sonra insancılığın etkisiyle ortaya çıkan, klasik ilkçağ kültürünü temel alarak gelişen, her alanda bir yeniden doğuş olan, toplumsal, siyasal, ekonomik değişimlere yol açan ve yüzyıllarca süren bilim ve sanat akımı.

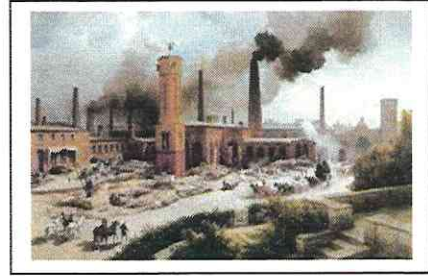
104- Rüstiye: Ortaokul derecesinde olan eğitim kurumu.

S

105- Sadrazam: Osmanlı İmparatorluğu'nda padişah adına devlet işlerini yöneten en yüksek derecedeki devlet adamı.

106- Sagu: Sözlü halk edebiyatının manzum türlerinden biri olan sagu, ağıt demektir.

107- Sanayi İnkılabı: 18. yüzyılda, önce İngiltere'de başlayan demir ve kömürün asıl enerji kaynağı ve hammaddeyi oluşturduğu bir makineleşme çağıdır.

108- **Sav:** Atasözü niteliğinde, az sözle çok şey anlatan, anlam yoğunluğu bulunan, özlü sözlerdir.

109- **Serasker:** Osmanlı İmparatorluğu'nda, sadrazamlık görevi bulunmaksızın ordunun komutanlığını yapan vezirlere verilen san.

110- **Skolastik Düşünce:** Orta Çağ zamanında kilise baskısı oldukça yoğunken özgür düşünmenin var olmadığını savunan dar düşünme biçimidir.

111- **Sosyal Devlet:** Ekonomik ve Sosyal alanlarda bireylere sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı politikalar üreten devlet modelidir.

112- **Sultan:** Müslüman, özellikle Sünni Hükümdarların kullandıkları unvandır.

Ş

113- **Şahi Topu:** Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u almak için döktürdüğü büyük toplara verilen ad.

114- **Şaman:** Şamanizmin ayin ve törenlerinde yöneten ya da ruh âlemi ile dünya arasında bir tür aracılık görevi gören kişiye denir.

115- **Şeyhülislam:** Osmanlı Devleti'nin 2. Mahmut döneminden önce fetva verme yetkisine sahip, sonrasında ise kabinede sadrazamdan sonra yer alan ve genellikle din işlerinden sorumlu olan kimse.

T

116- **Tamu:** Cehennem.

117- **Tebaa:** Bir devletin hükümranlığı altında bulunan kimselere verilen ad.

118- **Teokrasi:** Yönetimin dini kurallara dayandığı bir yönetim sistemidir.

119- **Tımar:** Osmanlı İmparatorluğunda yaklaşık 480 yıl boyunca uyguladığı vergi ve arazi(tarla, toprak) işleme sistemidir.

120- **Töre:** Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların bütünüdür.

121- **Tümülüs :** Latince bir sözcük olup (çoğulu tümüli), bir mezar ya da mezarlık içeren, toprak yığılarak oluşturulmuş tepeciklere verilen addır.

122- **Türbe:** Genellikle ünlü bir kimse için yapılmış olan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı.

U

123- **Uçmağ:** Türk ve Altay mitolojisinde Cennet.

124- **Ulak:** Haberci.

125- **Ulema:** Alimler, bilginler.

126- **Ulufe:** Osmanlı döneminde, devletin askeri ve sivil kuruluşlarında görevli bulunanlara devletçe üç ayda bir verilen maaşı dağıtmak.

127- **Uygarlık:** Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü; medeniyet.

V

128- **Vakıf:** Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmi bir yolla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para.

129- **Veraset:** Eski Türk devletlerinde tahta kimin geçeceğini belirleme konusunda ele alınan sistem.

130- **Vezir:** Osmanlı İmparatorluğu döneminde devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa sanını taşıyan kimselere verilen ad.

131- **Vilayet-i Sitte:** 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin Erzurum, Van, Harput, Diyarbakır, Sivas, Bitlis olmak üzere altı vilayetin adı.

Y

132- **Yazıt:** Bir olayın ya da kimsenin anısını tarih boyunca yaşatmak ereğiyle, gömüt taşı, anıt gibi şeyler üzerine kazılmış yazı.

133- **Yeniçeri:** Osmanlı Devleti içinde bir askeri örgüt olan Yeniçeri ocağında küçük yaştan başlayarak yetiştirilen askerlerdir.

134- **Yuğ:** Türk ve Altay halk kültüründe ve inancında Cenaze Töreni.

135- **Yurt:** Bir ulusun bağımsız ve egemen olarak üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası.